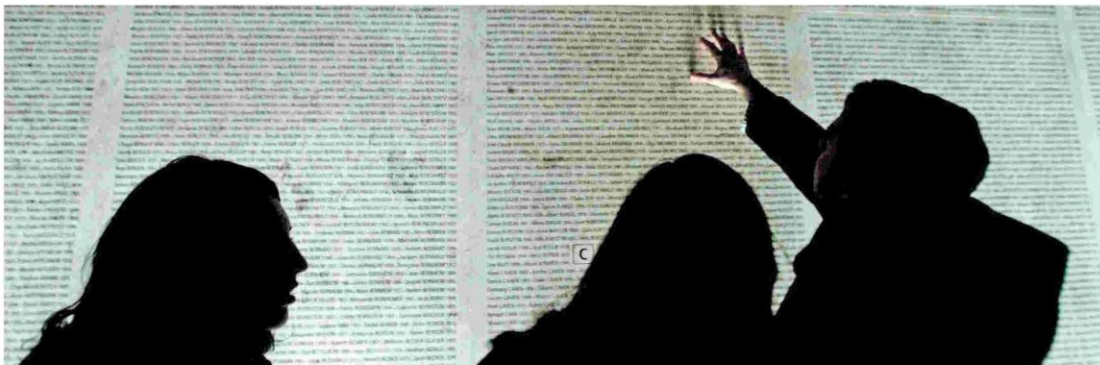

ΤΙΜΟΘΙ ΣΝΑΪΝΤΕΡ

Καταγραφή τεκμηρίων θυμάτων των ναζί

Ο ιστορικός Τίμοθι Σνάιντερ μιλάει για την καταγραφή τεκμηρίων σε χώρες που επλήγησαν από ναζί και Σοβιετικούς τις δεκαετίες 1930 - 1940.
Τέχνες & Γράμματα, σελ. 9

Τέχνες & γράμματα
ΒΙΒΛΙΟ

Επισκέπτες σε μνημείο του Ολοκαυτώματος στο Παρίσι, μπροστά στα ανάγλυφα μερικόν από τα θύματα. Σύμφωνα με τον ιστορικό Τιμόθι Σνάιντερ, ήταν στην ανατολική Ευρώπη όπου διαπράχθηκαν τα μεγαλύτερα εγκλήματα των ναζί.

«Η τραγωδία από τη σκοπιά των θυμάτων»

Ο ιστορικός Τιμόθι Σνάιντερ μιλάει για την απόπειρα καταγραφής τεκμηρίων σε χώρες που επλήγησαν από ναζι και Σοβιετικούς

Συνέντευξη στον **ΝΑΙΑ ΜΑΓΚΑΛΗΝΗ**

Αλιό Δαυτέρω κυκλοφόρησε στα βιβλιοπωλεία η ιστορική μελέτη «Αιματοβαμμένες χώρες. Η Ευρώπη μεταξύ Χίτλερ και Στάλιν» (εκδ. Παπαδόπουλος, σελ. 568) σε μετάφραση του Ανδρέα Παππά. Συγγραφέας του ο Αμερικανός ιστορικός Τιμόθι Σνάιντερ (Timothy Snyder, γενν. 1969), ειδικός στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη, το Ολοκαύτωμα και την ιστορία των κομμουνιστικών καθεστώτων. Αριστος γνώστης έντεκα (!) γλωσσών, με άριστη πρόσβαση σε πηγές και αρχεία, ο Σνάιντερ καταπνέεται στις «Αιματοβαμμένες χώρες» (bloodlands) με κτη φθερότερη κτηροφάρμα: βάσει τεκμηρίων την τραγωδία που συντελέστηκε στην Πολωνία, στην Ουκρανία, στη Λευκορωσία και στην περιοχή της Βαλτικής κατά τις δεκαετίες του '30 και του '40, όταν οι σταλινικές πολιτικές και η ναζιστική πολεμική μηχανή άφησαν πίσω τους εκατομμύρια νεκρούς. Μίλησέ με τον καθηγητή Σνάιντερ στο τηλεόραμα. Ακολουθεί ένα μέρος της συνέντευξής μας. Ολοκλήρη η τηλεοπτική συνέντευξη στο www.kathimerini.gr.

— Αυτή πρέπει να είναι η πρώτη φορά που οι φωνές πολιτικές του Χίτλερ και του Στάλιν στην ανατολική Ευρώπη γίνονται θέμα ενός ιστορικού έρευνας. Πώς κι έτσι?

— Νομίζω πως ένας λόγος ήταν η ιδεολογική διαφοροποίηση. Ο κόσμος προσέγγιζε τη ναζιστική Γερμανία και τη Σοβιετική Ένωση ως δύο ξεχωριστούς τομείς. Φυσικά και διαφέρον. Νομίζω, όμως, ότι είναι αδύνατο να τους διαχωρίσεις αν τους προσεγγίσεις από τη σκοπιά των θυμάτων, τα οποία προέρχονται από τις ίδιες χώρες και περιοχές, ενώ και οι θύματι τους προσλήθησαν εξαιτίας της σοβιετικής, ναζιστικής, και της ναζιστικής ισχύος, στη συνέχεια. Ένας άλλος λόγος είναι ότι μέχρι πρόσφατα, η Ιστορία προσεγγιζόταν σε επίπεδο εθνικό: η ιστορία του Ολοκαυτώματος ως εβραϊκή υπόθεση, ο πόλεμος στην Ουκρανία ως ουκρανική, η σφαγή στο Κατίν ως πολωνική κ.ο.κ. Δεν είχαμε μια ευρωπαϊκή ιστορία που να τα συνδέει. Ένας τρίτος λόγος αφορά τις πηγές: το τέλος του κομμουνισμού σήμανε ότι μπορούσαμε να μάθουμε περισσότερο για τον σοβιετικό τρόπο. Σήμερα, όμως, επίσης ότι θα μπορούσαμε να μάθουμε ακόμα περισσότερο για τον ναζιστικό τρόπο στην ανατολική Ευρώπη. Κι αυτό διότι, στην πιο τρομακτική του κλίμακα η ναζιστική θρηνολογία έλαβε χώρα στην περιοχή που αργότερα ορθοδόξαμε ως «ντι-δρόν» παραπέτασμα.

— Είκατε κατά του την ευαισθησία που μοιραζόταν πολλοί όταν ένας ιστορικός μιλά τόσο για τις βαρ-

βαρότητες των ναζί όσο και για εκείνες των Σοβιετικών;

— Η πρώτη αντίδραση στο βιβλίο στον αγγλόφωνο κόσμο ήταν: γιατί τόσα χρόνια δεν ξέραμε αυτά τα πράγματα; Το βιβλίο όχι μόνον συνενώνει μία σειρά πολιτικών πρακτικών που είχαν ως συνέπεια εκατομμύρια νεκρούς αλλά εισάγει και νέα στοιχεία: ελάχιστοι γνωρίζουν, π.χ., ότι τρία εκατομμύρια Σοβιετικοί αιχμάλωτοι πολέμου θανατώθηκαν από τους Γερμανούς μέσα σε ένα συστηματικό πλαίσιο εξόντωσης. Ή ότι το 1937-38 δεκάδες κιλιάδες Πολωνοί που ζούσαν στη Σοβιετική Ένωση εξοντώθηκαν από τον Στάλιν.

— Ορισμένοι θεωρούν πως δεν είναι δυνατόν να περιλαμβάνεις στο ίδιο βιβλίο τη ναζιστική με τη σοβιετική Ιστορία. Για μένα, όμως, έχει νόημα η προσέγγιση αυτή διότι γίνεται από τη σκοπιά των θυμάτων. Ουσιαστικά σε αυτά τα μέρη, οι άνθρωποι είχαν μια κοινή εμπειρία και από τη ναζιστική και από τη σοβιετική βαρβαρότητα. Εάν σφαιρικοί τα μιλάει την όλη πλευρά δεν έχει συνολικά εγκόνη του τη πραγματική συνθήκη στις περιοχές αυτές.

— Πρόσφατα, η Ελλάδα ορθώθηκε, διά στόματος του Έλκινα υπουργού Δικαιοσύνης, να παραιτεί σε σύνθετο για τα εγκλήματα του κομμουνισμού στην Εσθονία.

— Οι πολιτικοί, όπως και οι δημοσιογράφοι, οφείλουν να αντιλαμβάνονται την πολιτική σε συνάρτηση με το τι έχει συμβεί στο παρελθόν

Ο Τιμόθι Σνάιντερ, καθηγητής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του Γέιλ.

«Οι πολιτικοί οφείλουν να αντιλαμβάνονται την πολιτική σε συνάρτηση με το παρελθόν, αντί να προσαρμόζουν το παρελθόν στην πολιτική».

— Αντί να προσπαθούν να προσαρμόσουν το παρελθόν στην πολιτική ανάλογα με το πώς τους βολεύει. Απλά αληθεύει ότι η σοβιετική πολιτική επέφερε κάποτε εκατομμύρια νεκρούς επίσης λησίο. Απλά αληθεύει ότι κατά τη διάρκεια του σταλινικού τρόμου εκτελέστηκαν κάπου

ένα εκατομμύριο άνθρωποι. Απλά αληθεύει ότι στο ξεκίνημα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου η ΕΣΣΔ είχε ως σύμμαχο τη ναζιστική Γερμανία. Αυτά είναι η Ιστορία της δεκαετίας του '30 στην Ευρώπη και έχει σημασία όχι μόνον για όσους την έζησαν αλλά και για την ευρωπαϊκή Ιστορία συνολικά.

— Φυσικά, μπορούμε να την ερμηνεύσουμε με διάφορους τρόπους. Δεν έχει, όμως, νόημα για τους πολιτικούς να προσπαθούν να διαγράφουν μεγάλα ιστορικά γεγονότα. Επίσης, είναι σημαντικό για τους Ευρωπαίους, αν θέλουν να ζήσουν όλοι μαζί σε ένα πνεύμα αλληλεγγύης, να μοιραστούν τις εμπειρίες τους. Για παράδειγμα, εάν ένας Σοβιετικός κυχαρίζον ημεις τη δεκαετία του '40 η Γερμανία δεν έχει θέσει υπό κατοχή

την Ελλάδα και ότι κανένας δεν υπέφερε, προφανώς και οι Έλληνες θα ταράζονταν. Ανάλογα, η Εσθονία είχε δεχθεί εισβολή από την ΕΣΣΔ το 1940, κιλιάδες Εσθονοί εκποτίστηκαν και πέθαναν στα γκούλαγκ. Εάν χώρες όπως η Ελλάδα και η Βουλγαρία επιθυμούν να ζήσουν σε μια ενωμένη Ευρώπη, θα πρέπει να επιδείξουν την ανάλογη αλληλεγγύη και ως προς την Ιστορία τους.

— Ποιες είναι οι μεγάλες διαφορές ανάμεσα στις γερμανικές και στις σοβιετικές πρακτικές της μαζικής θανάτωσης;

— Είναι πολλές. Οι ακρότητες στην ΕΣΣΔ πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο ενός εκσυγχρονισμού, προκειμένου να κινήσει η Ιστορία της μελλον. Αντίθετα, για τη ναζιστική Γερμανία είχε να κάνει με το παρόν και με μια φιλική εκκαθάριση που έπρεπε σίγουρα να ξεκινήσει μέσα από ολοκληρωτικό πόλεμο στην ανατολική Ευρώπη. Έτσι θα έβγαιναν από το κάδρο οι Εβραίοι και οι Σλάβοι. Όταν το 1941 οι Γερμανοί έπαισαν τη σημαία και επέβησαν στην ΕΣΣΔ, είχαν κατά νου, εντελώς λανθασμένα, ότι θα κατέστρεφαν ένα εβραϊκοκρατούμενο κράτος. Επίσης, το συστηματικά μεγαλύτερο μέρος των μαζικών φόνων στην ΕΣΣΔ έλαβε χώρα στο εσωτερικό της, αντίθετα, στην περίπτωση της ναζιστικής Γερμανίας οι περισσότεροι φόννοι έλαβαν χώρα στο εξωτερικό. Από τη σκοπιά του βιβλίου μου, τα ναζιστικά εγκλήματα πραγματοποιήθηκαν στις περιοχές όπου πραγματοποιήθηκαν είχαν

λάβει χώρα εγκλήματα από τους Σοβιετικούς. Π.χ., οι Σοβιετικοί επιβλήσαν τον λιμό στην Ουκρανία το 1932-33, μερικά χρόνια μετά οι Γερμανοί τουφεκίζουν Εβραίους στις ίδιες αυτές περιοχές.

— Στο βιβλίο αναφέρεται ότι οι περισσότεροι θάνατοι Εβραίων δεν έλαβαν χώρα στα στρατόπεδα εξόντωσης, όπως γενικά πιστεύουμε, αλλά στους αγρούς, σε χωράφια, σε χωριά, σε γκέτο πόλεων. Αντίστοιχα, γράφετε ότι οι νεκροί στην ΕΣΣΔ είναι περισσότεροι εκτός των γκούλαγκ.

— Η ιστορία των στρατοπέδων είναι τρομακτική καθαυτή. Είναι τρομακτικό να έλξετε ότι εκατομμύρια άνθρωποι πέθαναν στα γκούλαγκ και στα γερμανικά στρατόπεδα. Η αλήθεια, όμως, είναι ότι περισσότεροι άνθρωποι εξοντώθηκαν ή οδηγήθηκαν στην εξόντωση όχι σε στρατόπεδα αλλά σε περιοχές όπου ενυπόλησαν Σοβιετικοί και ναζι: Πολωνία, Ουκρανία, Λευκορωσία, Βαλτική.

— Η πρώτη μέθοδος θανάτου ήταν ο λιμός. Ως δεύτερη, ο τουφεκισμός. Η τρίτη μέθοδος ήταν ο θάνατος με διπλητροβόλο αέρα (σε λεωφορεία, φορτηγά, τρένα). Ακόμα κι αν γνάρουμε μόνον όσο φυσικά συνέβησαν στα στρατόπεδα θα ακροούσαν αλλά δεν ήταν το χειρότερο που συνέβη. Το χειρότερο ήταν οι πολιτικές σκοπιμότητες, συνολικές εξόντωσης. Βεβαίως, το βασικότερο είναι ιδιαίτερα περίπλοκο. Ξεκινάει ως καθαρό στρατόπεδο εργασίας και στη συνέχεια μετατρέπεται, κυρίως με την προσθήκη του Μπέρκεναου, σε στρατόπεδο εξόντωσης. Ήταν ένα εργαστήριο μαζικού θανάτου και ως τέτοιο έπαιξε όντως κεντρικό ρόλο στο Ολοκαύτωμα.

— Προκάλει κάποιο «αίδημα» από το βιβλίο σας, σαν ηθικό δίδαγμα;

— Οι «Αιματοβαμμένες χώρες» δεν αφορούν την ιδεολογία της ΕΣΣΔ ή της ναζιστικής Γερμανίας. Όσο είναι η ιστορία κάποιων λαών. Το βιβλίο αφορά μια συγκεκριμένη ούλολογική εμπειρία. Από αυτή την προέγγραφο, μπορεί να εξαχθούν ορισμένα ηθικά διδάγματα. Για παράδειγμα, αντί να ταξινόμησης αυτο που βλέπεις με βάση τις προεκλήσεις σου ιδεολογικές προτιμήσεις ή την εθνική σου ταυτότητα, να ξεκινήσεις από τις ακριβείς εμπειρίες κάποιων άλλων ανθρώπων. Αυτό είναι το σημείο εκκίνησης που μπορεί να σε οδηγήσει σε όλα τα υπόλοιπα.

Η κόρη του Αλεξάντερ Σολζενίτσιν, Νατάλια, συνάδρα με αυτόν τον τρόπο στα εγκόνη του ιστορικού μουσείου των Γκούλαγκ στη Μόσχα το 2015.

Από τις εκδόσεις Παπαδόπουλος κυκλοφορεί ακόμα το «Απέχονο στην κυανόχλωμο» (2016) με 206 σελίδες (μην. Κωνσταντίνος Σπύλιος) ενώ από τις εκδόσεις Αλεξάνδρου το «Ελέμεις για τον εσωτικό πόλεμο» (μην. Ελένη Αστερούλη) που συζητάει τον Τιμόθι Σνάιντερ με τον πρόδρομο καίριο Ντομ Τζόνι.